

d

DEBRECEN

ÉS A

HORTOBÁGY

RÖVID ISMERTETÉSE
TÉRKÉPVÁZLATTAL.

Összeállította:
LENGYEL IMRE dr.

3.020.183

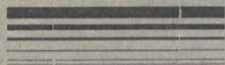
DEBRECEN, 1943.

vitéz FEJÉR ISTVÁN

ARANY BIKÁ

ÉTTERMEI ÉS
KÁVÉHÁZAI
DEBRECEN

Ugyanezen vezetés alatt nyári üzemek:
NAGYERDEI VIGADÓ, LEVELES-
CSÁRDA, STRAND-VENDÉGLŐ

A Páll Söröző házban 400 éve van vendéglő.

Kellemes szórakozást nyújt a

Páll Söröző

(városházával szemben.)

Földszinti és emeleti éttermek.

Boxossörözők — Pálmakert
Szolid árak.

Grand hotel

ARANY BIKÁ

NAGYSZÁLLODA
DEBRECEN

140 szoba teljes komforttal,
hideg és meleg folyóvíz,
központi fűtés,
lift,
autogarage, hall.

Modern gőz- és kádfürdő a házban!

NAGY MIHÁLY

HOTEL

TURUL

SZÁLLODÁJA

Telefon: 20-86

Debreceni Egyetem

Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

0 000008 863225

Megyeházával szemben.

3.020.183

06838/2012

Debrecen

az ország harmadik legnagyobb városa. Lakóinak száma 125.933, ebből 75% református, azért „kálvinista Róma“-nak, vagy „magyar Genf“-nek szokták nevezni. Színtiszta ősi magyar kulturájáról, lakosságáról az ország legmagyarabb városa néven is emlegetik. Mindenesetre Magyarország legnagyobb határú városa, 166.235 katasztrális hold (56,6 km²) a területe.

A VÁROS TÖRTÉNETE.

A város neve írásban „Debrezun“ (ejtsd: Debreszün) alakban 1235-ben fordul elő. A szó valószínűleg török eredetű s azt jelenti „mozogjon, éljen“. Az újabb kőorból és bronzkorból eredő leletek bizonyítják, hogy Debrecen környékén már régen is voltak emberi települések. A város ősi magyar településként a honfoglaláskor keletkezett, azonban az Árpádok korában nem volt még különösebb jelentősége. A váradi káptalan 1216-ban, mint virágzó egyházas helyet tartja nyilván. Nagy Lajos királytól nyeri el a királyi városi rangot s ettől kezdve hívják polgárait „civis“-nek, ami temetői fejfákon Debrecenben ma is rangot jelöl. Földesurai Péterfia Jakab és Dózsa András, Róbert Károly nádora alatt rohamos fejlődésnek indul. A már 1376-ban kialakult céhrendszer az ipar fejlődését, a kereskedelem virágzását pedig Zsigmond királytól 1405-ben elnyert vásártartási joga mozdítja elő. A Hunyadiak alatt Debrecen már az ország harmadik városa volt. Mátyás király 1478-ban árumegállítási joggal ruházta fel. Nyugaton Nürnbergig, északon Krakkóig, délen Velencéig, keleten Konstantinápolyig nyúltak a debreceni színmagyar kereskedelem szálai.

A mohácsi vész után kőfalak híján behódol a töröknek s három ország határán való határszéli helyzete folytán szellemi és gazdasági élete erősen megélenkül. A XVI. század a gazdasági fejlődés mellett az erős lelki küzdelmek kora. 1540 körül jutnak el Debrecenbe a reformáció tanai. Az átalakulással járó lelki válságok után Méliusz Juhász Péter 1558-ban a kálvinista hitet viszi diadalra. A debreceni Kollégium is az évszázad közepe táján kezd

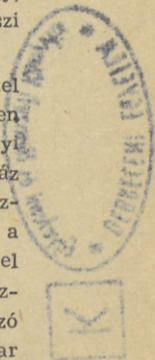

meg áldásos működését, amit változatlan erővel folytat a török hódoltság idején is és ezzel egy egész országrészt ment meg a balkánizálódás veszélyétől. Az első magyar könyvnyomdát is itt alapítják 1661-ben s ez azóta megszakítás nélkül szolgálja az egyetemes magyar művelődés ügyét. A XVI. század végéig hazánkban megjelent 371 magyarnyelvű nyomtatványból 101-et, tehát majdnem egyharmadát Debrecenben nyomták. A város vezetőinek és a lakosságnak bölcs diplomáciája biztosította Debrecen fennmaradását akkor is, amikor környékén mintegy 50 község esett a török-tatárdúlás áldozatául. A puszasággá változott falvak területéből alakult ki Debrecen város hatalmas határa a Hortobágy pusztával a XVII. század folyamán.

A század valláspolitikai küzdelmeiből Bocskay, Rákóczi György, II. Rákóczi Ferenc szabadságharcából Debrecen derekasan kivési részét. Az 1711-i szatmári békét itt készítik elő.

A XVIII. század Debrecen város fejlődésének tetőpontja. Közel 30.000 lakosával Buda és Pozsony lélekszámát is meghaladja. 1715-ben az országgyűlés is elismeri Debrecen 1693-ban elnyert szabad királyi város rangját azzal a feltétellel, hogy bebocsátja a református egyház és a városi tanács teljes eszmei és anyagi közösségéből álló „keresztényen respublica“ falai közé a katolikusokat. Debrecen jóidőre a magyar nemzeti művelődés középpontjává válik. Itt állítják fel 1739-ben Magyarországon az első „Magyar Nemzeti Oskolá“-t, a községi népiskolák őseit. Megalakul az irodalomban nagy szerepet játszó „Debreceni Kör“, ennek műve volt az első magyarul írt magyar nyelvtan, a „Debreceni Grammatika“, majd az első magyar fűvészkönyv. A Kör szellemi törekvéseinek értékes kiteljesedését Csokonai Vitéz Mihályban érte el. A debreceni Kollégiumban vezették be elsőnek a magyar tanítási nyelvet (1797) s itt folyt le az egybe-sereglett magyar tudósok elismerése mellett az első magyarnyelvű vizsga. Hatalmas fejlődés tapasztalható gazdasági viszonylatban is. A Hortobágyon és a város zálogba vett földterületén virágzó állattenyésztés indul meg. A földközösség megszűntével kialakult egészséges birtokmegosztás a földművelés, kert- és erdőgazdálkodás fejlődését mozdította elő.

A magyar nemzeti bélyeg egyre erősebb kidomborodásával még jelentősebb küldetés várt Debrecenre a XVIII. században. Gróf Széchenyi István a debrecenieken keresztül ismeri meg és szereti meg a magyar népet. A Tisza-szabályozás gondolata innen indul ki. Kosuth Lajos történeti szereplésének igen fontos színhelye Debrecen s csaknem egy félévig az ország politikai életének is középpontja. 1849 január havában Debrecenbe teszi át székhelyét a magyar kormány s itt születik meg 1849 április 17-én a függetlenségi nyilatkozat, amelynek kihirdetésére a század elején épült református Nagytemplomban került sor. Az augusztus 2-i debreceni csata a szabadságharc egyik fontos, de kimenetelében szomorú eseménye volt. Debrecen az oroszok prédájává vált.

Az önkényuralom alatt nehéz idöket élt meg Debrecen, a kormányzat elsősorban a pártütő városon akart bosszút állni. Debrecen életerejét azonban nem lehetett megtörni, sőt az önkényuralom alól való felszabadulás első jeleként a Kistemplomban tiltakozott először nyilvánosan a magyar közvélemény a nemzeti művelődés és élet elnyomói ellen. A kiegyezés után Debrecen városát hivatalosan is a Tiszántúl közigazgatási és gazdasági középpontjává emelték azzal, hogy az 1876-ban megalakított Hajdú vármegye székhelyévé tették. Ettől fogva Bocskay hajdúinak településeit magában foglaló ősi Hajdú kerület sorsát is Debrecenből intézik.

A MAI DEBRECEN.

A századforduló gazdasági fellendülése és a világháború előtti nyugodt fejlődés segítette aztán elő Debrecen modern nagyvárossá való fejlődését, ami a világháborút követő években az előállott nehézségek ellenére is teljes erővel folyt. Az új évszázadban köz- és magánépítkezések egész sora keletkezett, amelyek Debrecen városképét jellegzetesen alakították ki. „Várossá szélesedő magyar falu”-nak nevezte egyik írónk Debrecent, valóban találó ez a jellemzés a Tiszántúl szívében fekvő, ősi magyar városra. A vármegyeháza, a püspöki palota, a görög kat. templom, a pénzügyigazgatóság, a Dérimúzeum, a Köztemető, a nagyerdei városi fürdő, templomok egész sora, az egyetemi klinikák és a központi egyetem épülete mutatják a modern várossá való fejlődés menetét.

Az ősi főiskolából, a református Kollégiumból, a város és az egyház nagy áldozatkészségéből kifejlődhetik az ország harmadik egyeteme. A Dérimúzeum alapításával a legkorszerűbb és leglátogatottabb magyar vidéki múzeum létesül. A debreceni egyetem tudós tanárai és az egyetem padjaiból kikerülő fiatal nemzedék munkássága a várost nemzeti művelődésünk egyik legfontosabb középpontjává emelik. Mezőgazdasági főiskolája mellett nagyszámú középfokú és elemi iskolái miatt gyakran nevezik az iskolák városának. Könyvtárai, a kollégiumi anyakönyvtár, az egyetemi könyvtár és a Dérimúzeum könyvtára országos viszonylatban is jelentősek. Irodalmi életében a Csokonai Kör és az Ady Társaság játszanak szerepet. A színházi kultúrát a Csokonai-színház szolgálja, a Zenekedvelők Körének és a városi Zeneiskolának hangversenyein a fővárosi és helybeli művészek színe-java szerepel.

Figyelmet érdemel a város gazdasági élete, amelynek a debreceni civisgazda szorgalma, ősi magyar kereskedelme, józanéletű iparosainak munkája és előkelő pénzintézetek egész sora adja egyes részleteit. Itt van a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara és a Tiszántúli Kereskedelmi és Iparkamara székhelye. A város állat- és kirkakodó vásárai — köztük a hortobágyi hídivásár — ma is országos híresek. A Hangya, a Közvágóhíd hűtőháza, a mezőgazdasági érde-

keltségek raktárai a jövő fejlődésének biztosítékai. Debrecen gazdasági tekintetben is a Tiszántúl természetes középpontja.

Hatalmas fejlődésnek indult a város élete és fürdőkultúrája a gazdag, gyógyerejű hévízforrások feltárásával. — A Nagyerdő árnyas fái alatt a 65°-os hévízforrás gyógyhatásának kihasználására a város gyógy- és strandfürdőt létesített, amelynek alkalkus-konyhasós-jódos vizében a betegek százai találnak gyógyulást, a hidegvíz medencében pedig a nyár folyamán sokan hódolnak a vízisportnak. De kitűnő alkalmat nyújt Debrecen az embersport minden ágának. A nagyerdei Stadion, az egyetemi sporttelep, a Debreceni Vasutas Sport Club korszerű sportpályája, a Csónakázó-tó vize mind a téli, mind a nyári sportok üzését lehetővé teszi.

A nagyerdei gyógy- és strandfürdő s a szintén a Nagyerdőben fekvő egyetemi telep nyáron számos külföldi és magyar vendéget vonz Debrecenbe. Ilyenkor rendezik (augusztus 1—18-ig) a Nyári Egyetemet, amely a tudományos továbbképzés és üdülés szempontjait szerencsésen egyezteteti össze. A Nyári Egyetem mind látogatottság, mind értékes programja tekintetében európai viszonylatban is jelentős idegenforgalmi tényezője Debrecennek.

Az ősi magyar város történeti alapokon nyugvó kultúrája, modern fejlődése, ősi magyarságunk elsődleges forrásává avatja Debrecen-t. Az ország legmagyarabb városát még sokan fogják felkeresni mindazok, akik a magyarság erőiben a forrásnál akarnak gyönyörködni.

KÖRSÉTA A VÁROSBAN.

1. *Református Nagytemplom.* A XIII. századból való Szent András templom helyén épült 1805—1827-ig Péchy Mihály mérnök-kari őrnagy tervei szerint. Itt hirdették ki a Habsburg-háztól való elszakadást 1849 április 14-én, ezért áll Kossuth szobra a Nagytemplom előtt. Nyugati tornyában van az 56 mázsa súlyú „Rákóczi harang“, I. Rákóczi György ajándéka. A Nagytemplom mögötti emlékkertben van Bocskay István s a gályarabságra hurcolt prédikátorok emlékműve. A város legrégebbi temploma a cölöpökre épült református *Kistemplom* (1726). Nevezetes még a barokk stílusban épült *Szent Anna-utcai róm. kat. templom.* A *Kossuth-utcai ref. templom* művészi falfestményei figyelmet érdemelnek.

2. *Református Kollégium.* Ebből a 400 éves főiskolából fejlődött ki a debreceni egyetem. Csokonaitól Ady Endréig és Tisza Istvántól Horthy Miklósig húzódik a kollégiumi tanítványok sora. Az anyakönyvtár 330.000 kötetével az ország negyedik legnagyobb könyvtára, mely ma is nagy látogatottságú nyilvános könyvtárként szolgálja a művelődni vágyó nagyközönség, valamint az egyetemi és középiskolai ifjúság érdekeit. Gyűjteményei között több értékes kódexet és incunabulumot találunk. A Kollégium énekkara, a Kántus 1739-ben alakult s így egyike a legrégebbi magyar énekkaroknak. Cratoriumában ülésezett 1849-ben az országgyűlés. Kossuthnak és minisztereinek helyét réztáblák jelölik. Itt működött a bankoprés. A

diáktüzoltóság Európa második önkéntes tűzoltó-testületeként 1650 óta évszázadokon át küzdött a várost gyakorta fenyegető vöröskakas ellen. A Kollégium történetének dicsőséges alakjait és eseményeit különleges eljárással készült falfestmények, freskók és domborművű plakettek örökítik meg. A szomszédos Kálvin-téren Csokonai szobra zárja le a kollégiumi emlékek sorát.

3. *Déri-múzeum.* Debrecen város 1905 óta fennálló helyi jellegű múzeumát Déri Frigyes magyar állampolgár, dúsgazdag, nemes szívű bécsi selyemgyáros olyan egyetemes jellegű műgyűjtemény ajándékozásával tette az ország első vidéki közgyűjteményévé, amelyben az általános európai művelődéstörténeti anyag mellett egyiptomi és keletázsiai gyűjtemény is helyet foglal. A régi városi múzeumot és a Déri Frigyes-féle gyűjteményt a Györgyi Dénes és Münnich Aladár tervei szerint, Debrecen város költségén, 1926—1928-ig épült, empire stílusú Déri-múzeumban egyesítették, melyet 1930 május 25-én adtak át a nyilvánosságnak. Tanítójellegű berendezése, magyar néprajzi osztálya, érem- és képtára külföldön is ismeretes. Itt külön teremben van Munkácsy híres Ecce homo-ja. A múzeum újabban Thaly Kálmán emlékmúzeummal, Hortobágyi Múzeummal és Déri György ezredes néprajzi múzeummal bővült. Ez az 1941-ben megnyílt, egyetemes magyarhoni néprajzi gyűjtemény a budapesti után egyedüli az országban. A Déri-múzeumban ezenkívül előadó- és kiállítási termek, ingyenes Közművelődési Könyvtár, újabban Ady-szoba és Oláh Gábor-szoba foglalnak helyet. — A múzeumot körülvevő teret a zene-pavillon, régi síremlékek, Medgyessy Ferenc bronz-szobrai díszítik, melyek a párisi világhiállításán Grand Prix-t nyertek. Ez a régi Pap-tava, illetve a Fűvészkert helyén alakult Déri-tér a belváros legszebb pontja, melyet a Postaigazgatóság és a Nemzeti Bank új palotái tesznek hangulatossá.

4. *A Tisza István-Tudományegyetem központi épülete* — az ország legkorszerűbb református temploma mellett — vakító fehéren emelkedik ki a Nagyerdő alkotta zöld környezetből. Az ország harmadik egyetemeként 1914-ben nyitotta meg kapuit a Kollégiumban, a nagyerdei épület 1928-ban készült el Korb Flóris Nándor tervei szerint. A hittudományi, jogi, orvosi és bölcsészettudományi kar hallgatói ősztől tavaszig itt oltják el tudományszomjukat európai hírű professzorok áhíthatos hallgatásával. A díszudvar, az aula, a tantermek mind olyan kitűnő művészi kéz alkotásai, hogy joggal nevezhetjük a debreceni egyetemet Közép-Európa legszebb egyetemének. A nyári hónapokban az épület előtt szökőkutak hűsítik a levegőt a Nyári Egyetemre sereglő nagyszámú magyar és külföldi hallgatóság számára. A központi egyetemről indul el a város szívébe vezető Horthy Miklós sugárút. Az egyetem előtti téren nagy debreceni reformátorok, Méliusz Juhász Péter, Komáromi Csipkés György, Szenci Molnár Albert, Huszár Gál szobrait látjuk.

5. *Az egyetemi klinikák bejárata* előtt Tisza István szobra Kisfaludi Stróbl Zsigmond műve, áll. A nagy református államférfi

nevéhez fűződik a debreceni egyetem létesítése, amelynek orvostudományi karához a legkorszerűbb felszerelésű klinikák egész sora épült 1926-ban. A nagyerdei fák alatt meghúzódó klinikákat messze vidékről felkeresik a betegek. Az egyes épületeket alagúthálózat köti össze, ami télen a betegek s az élelem szállítását nagyon megkönnyíti. A főút vonal a főzőkonyhához vezet, mögötte van a gépház, innen kapja az egész egyetemi telep a világítást, fűtést, vizet. A klinikák közelében találjuk a ref. Diakonisszaképző Intézetet és az Augusztia tüdőbetegszanatóriumot.

6. A nagyerdei városi fürdő 1926-ban, illetőleg 1931-ben jött létre. Hatalmas tölgyfák alatt gőzölög langyos és forróvízmedencéje, ahol gyógyulást kereső fürdővendégek ezrei tartózkodnak, míg a fiatalság s a sportolók a hidegvízmedencét lepik el. A fürdő két forrásból táplálkozik, az egyik 1400 m mélységből, a másik 1038 m mélységből ontja a 65 fok melegségű, sót, jódot, brómot stb. tartalmazó gyógyvizet, amit aztán 3.6 km hosszúságú csövek segítségével vezetnek el a fürdőbe. A gyógyvíz különösen alkalmas rheumás, izzadmányos, csúzos stb. betegségek leküzdésére. A kitűnő gyógyhatású vizet szénsavval telítve palackozzák s „Csokonai ásványvíz“ címmel hozzák forgalomba. Különösen gyomorbántalmaknál és egyéb hurutos megbetegedéseknél használják igen jó eredménnyel. A fürdő fedett uszodája télen is üzemben van. A fürdő meleg vize kis tavat táplál, amit télen-nyáron érdekes, ritka vízimadarak sokasága keres fel. A közelben levő Csónakázó-tó és a 20.000 ember befogadására alkalmas Stadion, 1934 óta, az üdülés és testedzés céljait szolgálja. Innen rövid sétával a debreceni civis örök pihenőhelyéhez, a Köztemetőhöz jutunk, itt van az ország egyetlen halotthamvasztója.

KIRÁNDULÓHELYEK.

A Hortobágy-pusztára (részletes ismertetését alább közöljük) legalább egy napos kirándulásra érdemes menni, elérhető autóval 39 km), vagy vasúton (41 km) a debrecen—füzesabonyi vonalon. — Pallag-pusztá, elérhető vasúton és villamoson (kb. félórás út). Mezőgazdasági Főiskola, az ország legnagyobb gazdasági tanintézete, amelynek gazdasága érdekes és tanulságos látnivaló. A gúthi erdőbe Debrecen város erdei vasútja visz el (34 km). A végállomás közelében menedékház és Árpád-kori templomrom. Hajdúszoboszlót a debrecen—budapesti vasútvonalon (18 km) strandfürdője miatt sokan felkeresik. Az ohati, bánki erdő növényföldrajzi szempontból is érdekes példái az alföldi erdőknek. A monostori, nagycseri, halápi és kondorosi erdőben a Magyar Turista Egylet gondozásában levő utak igazítanak el. A zeleméri csonkatorony a debrecen—hajdúböszörményi vasútvonalon (15 km) érhető el.

SZÁLLODÁK: Arany Bika szálloda (Ferenc József-út 11—15), Turul szálloda (Ferenc József-út 67), Pannonia szálló (Ferenc József-út 42). Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal Túrlista- és Diák-szállója (Széchenyi-u. 15).

ÉTTERMEK: vitéz Fejér István „Arany Bika“ étterme, „Gamb-rinus“, Páll-söröző, Nagyerdei Vigadó, Leveles-csárda.

KÖZLEKEDÉS: Budapest és Debrecen között naponta több **gyors-, sebes- és személyvonatpár** közlekedik. — **Villamosvasút:** A Nagyállomástól a Központi Egyetemig tartó fővonalból 4 mellékvonal ágazik szét a város különböző részeibe, amelyeket több autobusz-vonal egészít ki. Géperejű bérkocsi állomások a város forgalmasabb pontjain. (Nagyállomás, Arany Bika, egyetemi klinikák.) **Autogaráz-sok:** Pannonia-garázs, Ferenc József-út 42.; Szikszai-garázs, Fe-renc József-út 60. **Lófogató kocsik** a város forgalmasabb pontjain levő állomásokon bérelhetők.

Felvilágosítást nyújt **DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS IDEGEN-FORGALMI HIVATALA**, Ferenc József-út 26. Dobozy-átjáró. Tele-fon : 11-34. Táviratcím : OMIHTOUR.

Egyéb idegenforgalmi szervek: Országos Magyar Vendégfor-galmi Szövetség hajdúvármegyei osztályigazgatósága, Ferenc József-út 26. Dobozy-átjáró. Telefon : 11-34. — **IBUSZ**, a MÁV hivatalos me-netjegyjelöltje, Ferenc József-út 70. Telefon : 22-03.

MIELŐTT DEBRECENBE
VAGY A HORTOBÁGYRA
JÖN, KÉRJEN

DÍJMENTES FELVILÁGOSÍTÁST

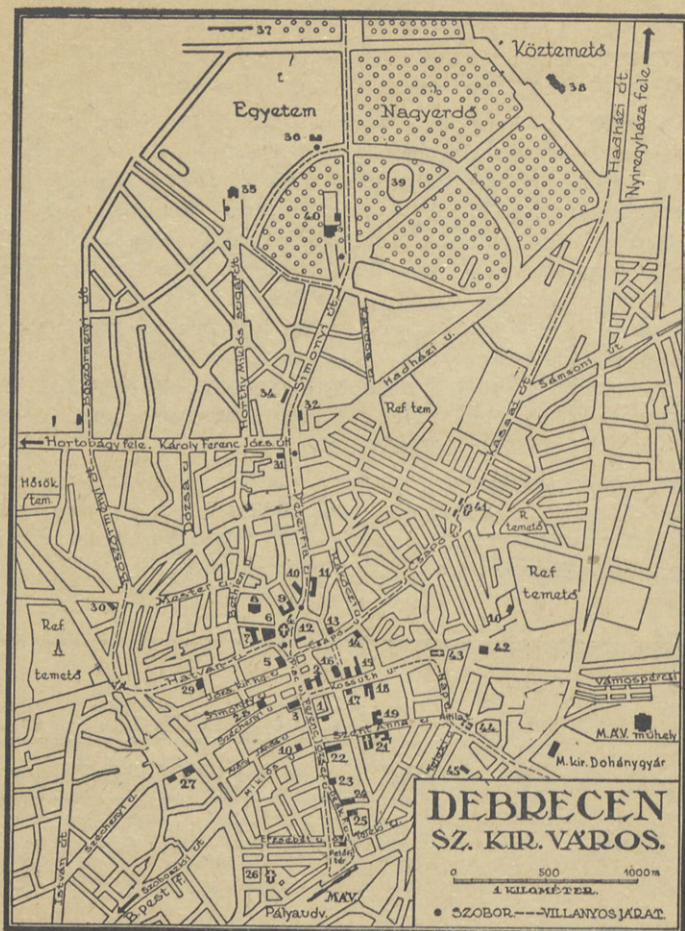
DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS

Alltalanos útbaigazítás.
Szakszerű idegenvezetés.
Díjtalan szobaloglalás.
Vadászjegyek kiadása.

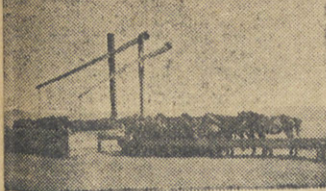
IDEGENFORGALMI
HIVATALÁTÓL

FERENC JÓZSEF-ÚT 26/28.

DOBOZY-ÁTJÁRÓ
TÁVIRATCÍM: OMIHTOUR.
TELEFONSZÁM: 11-34.

1. Idegenforgalmi Hivatal.
2. Városháza.
3. Ref. Kistemplom.
4. Ref. Nagytemplom.
5. Arany Bika-szálló.
6. Püspöki-palota.
7. M. kir. Posta-palota.
8. Déri-múzeum.
9. Ref. Kollégium.
10. Mozgóképzőházak.
11. Ref. gimnázium.
12. Kereskedelmi középiskola.
13. Városi zeneiskola.
14. Városi ipariskola.
15. M. kir. államrendőrség.
16. Csokonai-színház.
17. OTI központi rendelő.
18. Ref. Dóczy-leánynevelőintézet.
19. Svetits-tanintézet.
20. Szent Anna-utcai kat. templom.
21. Piarista gimnázium.
22. Vármegeyháza.
23. IBUSZ menetjegy iroda.
24. Kereskedelmi és Iparkamara.
25. M. kir. Törvényszék.
26. Ispóty-téri ref. templom.
27. M. kir. áll. fa- és fémpipari iskola.
28. M. kir. Itélőtábla.
29. Áll. Fazekas Mihály gimnázium.
30. M. kir. áll. Gyermekekmenhely.
31. DTE-tornacsarnok.
32. Horthy Miklós-kórház.
33. Horthy Miklósné-leánykollégium.
34. Gyakorló gimnázium.
35. Központi egyetem.
36. Egyetemi klinikai telep.
37. Augusztá-szanatórium.
38. Köztemető.
39. Stadion.
40. Nagyerdei gyógy- és strandfürdő.
41. Árpádtéri ref. templom.
42. DEMKE-épület.
43. Kossuth-utcai ref. templom.
44. Görög kat. templom.

A Hortobágy-pusztá.

Debrecentől 40 km-re nyugati irányban terül el. Földrajzi területe kb. 100.000 hold, amiből mintegy 50.243 kat. hold (288 km²) tartozik Debrecenhez. Tengerszint feletti magassága 89 m. A végtelen kiterjedésű pusztá, mely nevét folyójától, a Hortobágytól kapta, nem volt mindig lakatlan. Régészeti leletek bizonyítják, hogy már a történelem előtti időben lakott hely volt. Az Árpádok korában mintegy 12 nagyobb virágzó helység, közöttük Máta, Ohat, Zám, Derzsegyháza, Papegyháza, Balmaz, Elep, Angyalháza volt itt. E falvak lakosai a török világ alatt az állandó háborgatások elől részben a török fermán védté Debrecenbe menekültek, részben az évszázados küzdelmekben, de különösen az 1594-i tatárdúlás alkalmával teljesen megsemmisültek. Az elnéptelenedett falvak határait aztán Debrecen városa megvásárolta. A vadvizekben bővelkedő területen a szilaj-pásztorokodás, halászat, vadászat, pákászat indult virágzásnak, aminek az alapját a buja tenyészetű növényzet, az érdekes madárvilág s a víziélet sehol nem látható gazdagsága alkotta. A lápok rejtelmes világa számos szegénylegénynek adott menedéket. A Tisza és mellékfolyóinak szabályozása vetett véget a romantikus varázsú életnek, amiből a talajviszonyok leromlása folytán csupán a primitív pásztorkodás és néhány csárda maradt meg a mult idők emlékeként. A rideg marhát őrző pásztorok, az ú. n. rideg legények kora már régen lejárt.

A Hortobágy pusztá élete ma már kevésbé romantikus s főleg fontos gazdasági célok szolgálatában áll. Mintegy 7660 kat. holdon már korszerű mezőgazdasági termelés folyik. A pusztá északnyugati részében pedig 3000 holdon, mintegy 12 tó, amelyek vizüket mesterséges úton egy 24 km-es csatornán át a Tiszából kapják, intenzív haltenyésztés céljait szolgálja. Budapestre és számos külföldi nagyvárosba különleges kocsikban szállítják a hortobágyi pontyot és süllőket. A halastavak évi termése 4000 q. A tógazdaság mintegy 300 embert foglalkoztat. Mind a halastavak létesítése, mind pedig az öntözéses gazdálkodás bevezetése azt a célt szolgálják, hogy a Hortobágy talaját, mely erősen salétrom és szíktartalmú, valami módon megjavítsák. Az öntözéses gazdálkodás céljaira a magyar kincstár 1500 kat. holdat vett bérbé Debrecen városától, s ezen 300 hold területű víztárolót építtetett, amelynek vizét ötletes vízműszerkezet beállításával maga a Hortobágy folyó táplálja. A kísérleti gazdaság célja olyan művelési módszer alkalmazása, mely egyrészt a talajt javítja, másfelől a hiányzó csapadékot is pótolja. — Az időjárás a pusztán ugyanis igen szélsőséges. Itt esik az országban a legkevesebb eső (500 mm-en alul). Az öntözési gazdálkodás keretében nitrogéngazdag növényzet termesztésével igyekeznek megteremteni azt a tenyészetet, ami a javulást előidézhethi. Különböző takarmánynövények, lóherefaj-

ták a Hortobágyon általános 10 q helyett évenkénti ötszöri kaszálás mellett 30—35 q-t hoznak holdanként. Igen szép eredményeket érnek el az öntözéses rizstermeléssel. A beéréshez 122 nap szükséges, miután Magyarországnak ez a legészakibb területe, ahol a rizs megterem, holdanként 16 q évi termést értek el, de előfordult már 30—40 mázsás termés is.

A Hortobágy pusztá legjellegzetesebb része, mintegy 35.000 hold ma is legelő s elsősorban az állattenyésztés céljainak szolgálatában áll. Ezen a hatalmas területen a szilaj pásztorkodás ősi formái mellett a legkorszerűbb állategészségügyi és fajnemesítési intézkedések biztosítják a tenyésztés állandó, jó színvonalát. A pusztai közgazgatás középpontja a Mátá, melynek előljárója a mátai biztos, a pusztá főbírája. Neki tartoznak engedelmességgel és számadással a jószágot őrző pásztorok, akik nyáron a végtelen pusztaságon legeltetik nyájaikat. A magyar fajta jószág kora tavasztól késő őszig kint él a pusztán. A Hortobágy pusztán kb. 50.000 jószág találja meg táplálékát, melyek közül mintegy 5000 ló, 15.000 szarvasmarha, 15.000 juh és 15.000 sertés. E jószágállományból a hím tenyészállatok a város vagy az állam, míg a darabjószág a debreceni gazdák tulajdonában van, akik az állatokért legelőbért fizetnek. A város gazdasági ügyosztályának és a Gazdasági Egyesület vezetőségének harmonikus együttműködése biztosítja a további nyugodt fejlődést.

A pásztorok megfogadása az újesztendő első napjaiban a debreceni városháza nagytermében történik. Az elszegődött pásztorok esküvel fogadják, hogy gondját viselik a rájuk bízott jószágnak. Legnagyobb részük a Hortobágyot környező falvakból kerül ki. A pásztoreszemberek kora tavasszal búcsút vesznek családjuktól s kiköltöznek a pusztára, ahol az időjárás minden szeszélyét kitartóan viselik el. Sokszor még éjszaka is alig van nyugodalmuk. Eledelik nagyobb-részt tésztafélékből (lebbencsleves, öreglebbencs, fordított kása, tésztafűszék, öhön) áll, amihez igen sok zsírozót használnak fel, hogy a húst, amit ritkán fogyasztanak paprikás, pörkölt, vagy bográcsos gulyás formájában, valamiképpen pótolják. A nádból készült, nyitott tetejű, félkör alakú vasalóban sajátmaguk főzik száraz trágyával (árvaganéval), vagy külön e célra odaszállított gallyfával táplált tűzőn az ú. n. szalgafára akasztott bográcsban izletes ételleiket. — Asszonyt tavasztól őszig legfeljebb csak nagy ünnepeken látnak, amikor a szükséges kenyeret, fűszereket, tisztaruhat szállítják utánuk. A hortobágyi pásztorviselet lobogós ujjú kék ing, kék gatyá, széles karimájú fekete kalap, daru- vagy tűzoktollal, csizma s cifraszűr, vagy birkabőr bunda. A pásztor hűséges segítőtársa a kutya. A komondor hatalmas fehér állat, a kistermetű puli gazdájának minden intésére ügyel.

A pásztorok legfelső rétegét a csikósok alkotják, akik a ménest lóhátról őrzik. A hátaslovát pányvával fogják ki a legelésző ménesből. Munkájuk sok éberséget és kitartást kíván. A többszáz lónak naponként többszöri itatása a gémeskútnál külön erős munka. A csikósok, akik között a csikósszámadó a legelső ember, lovukat könnyű átalvetős nyeregben ülnek meg s a ménest faragott és cifrázott nyelű karikás ostorral terelik. Egy ménesben kb. 300—500 ló jár. A lóállomány minősége szerint van cifra-, renyhe-, csödörccsikó-, törzsménés. Ezekben a ménesekben nevelődik a debrecenkörnyéki gazdák lóállománya, ami szakértők szerint is a legjobb kitenyésztésű lovakból áll. Az értékes loánygóból állítják össze a világhíru debreceni ötfogatot. Egyébként a vidék sajátságos követelményeinek legjobban a nóniusz felel meg. Igénytelen, kitartó, erős lovak, amit külsőjük is, széles mell, erős láb, azonnal eláru.

A szarvasmarha gondviselője a gulyás. Viselete olyan, mint a csikósé, csak az ing ujjá be van kötve. Erős, görccsösvégű bottal jár

a gulya után. A cifra-, anya-, bika- és törzsgulyában mintegy 10.000 marha legel. Egy gulya állománya 500—900 darab. Szinte kizárólag magyar fajta marha él itt. Ez a fehér színű, magyar fajta marha (*Bos taurus primigenius hungaricus*) tudományos vizsgálatok szerint az ősbövénynek közvetlen leszármazottja. Testalkata valamivel kisebb méretben ugyanaz, a szarva azonban nagyobb és erősebb, színe pedig valószínűleg klimatikus behatásra, megfehéredett. De tökéletes mértékben örökölte igénytelenségét, ellenállóképességét. Télen a hó alól is kikaparja élelmét, marhavész, tuberkulózis nem árt neki. Kitűnő húst szolgáltat. A debreceni szarvasmarhatenyésztésnek a történelemben is fontos szerepe volt. Nürnbergtől Konstantinápolyig, Velencétől Krakkóig vezetnek a debreceni jószágkereskedelem szálai. Volt idő, amikor maga Nürnberg évenként 70.000 magyar szarvasmarhát vásárolt. Nem is csoda, ma is gyönyörű látvány a magyar fajta bika, címeres szarvával, ami a szemlélőnek egyformának tetszik, a gulyásnak azonban számos elnevezése van rá.

Igen nevezetes a hortobágyi juhászat. Az Ázsiából származó ősi magyar állat, a racka juh (*Ovis strepsiceros hortobágyensis*) már egyedül csak a hortobágyi pusztán található. Érdekes jellegzetessége a széjjel álló sodorított szarv, ami mindkét nemnél megtalálható, sőt már a báránynak születésekor is egy cm. hosszúságú szarva van. A racka juhok tartása egyenes, büszke, igen fürge mozgékonyágú állat. Fekete és fehér színben fordul elő, minden viszontagságot kibír. 1936-ban Hajdú vármegye területén 3620 rackajuhot számláltak meg, ezek közül 2000 példány a Hortobágyon él. Régen csak a magyar fajtájú racka juhot nevezték „juh”-nak, míg a fésűs birkának egyszerűen birka volt a neve. A birkák terelésére a juhász a pulikutyt használja, amely gazdájának minden mozdulatát, intését jól ismeri és végre is hajtja. Valamikor a rackajuh mellett kizárólag csak a nagyobb termetű komondorokat tartották, mert a rackajuh a pulival könnyen szembeszáll. A juhászok a nyáj őrizésén kívül a tej feldolgozásával is foglalkoznak. Itt készül a jóízű gomolya és az erjesztett juhtejből készült zsendice. A birkanyírás szintén munkát ad a juhászoknak és bojtárjainak, akik a birkát céhük jelvényével, kampósbottal terelik. A birkanyáj húséges kísérője a számar.

A pásztoremberek elfoglaltsága mellett bőven jut ideje elmélkedésre, faragcsálásra, dalolgatásra. A legegyszerűbb nyersanyagból művészi értékű használati tárgyakat állítanak elő. A pásztorélet jeleneit megörökítő nótáik a magyar népdalköltészet remekei közé tartoznak.

Mindehhez a hangulati elemet a Hortobágy-puszta tündéri délibábja adja meg. A délibáb, ami a világ minden tájáról csalogatja ide az érdeklődőket, egyszerű légköri tűnemény. Meleg szélcsendes időben a levegőréteg rezgése azt a benyomást kelti, hogy a láthatár szélén tenger kezdődik. Más alkalommal a távolban lévő tárgyakat erősen megnagyítva elmosódott alakban hozza közel a szemlélőhöz. Felejthetetlen látvány a pusztai naplemente és napfölkelte, amelynek legszebb megörökítését a nagy magyar meseíró, Jókai Mór adta. — Egyébként a Hortobágy puszta levegője igen egészséges, a napfény pedig fokozottabb mértékben van telítve ibolyántúli sugarakkal. A puszta természeti kincseihez tartozik a Mátán feltörő gázos vízü artézi kút forrása, amelynek 408 óta mélységből eredő vize sós-kénés tartalmánál fogva gyógyerejű. A 36 C fok meleg hőmérsékletű vizet medencében fogják fel, ami fürdésre is alkalmas.

A Hortobágy puszta középpontját a Nagycsárda alkotja, amelynek mai épülete 1830-ból való, de helyén 1699 óta vendégfogadó áll. A csárda homlokzatán emléktábla hirdeti Petőfi Sándor 1842-i látogatását s az utókor háláját, amiért a magyarság számára felfedezte

a puszta szépségét. Irodalmunkban ma sincs senki, aki tömörebben és egyszerűbben fejezte volna ki a Hortobágy lényegét, mint Petőfi Sándor. A csárda széles tornácából nyíló nagyívó még ma is olyan, mint Petőfi idejében volt. A csárda magyaros ízléssel berendezett éttermében és vendégszobáiban minden kényelmet megtalál a vendég. A csárda cigányzenekara hortobágyi pásztornótákat és egyéb hortobágyi tárgyú dalokat játszik.

A csárda épületében van a hortobágyi múzeum, amely különösen a puszta madárvilágáról nyújt tökéletes képet, de régészeti, néprajzi, művelődéstörténeti része is figyelmet érdemel. A csárdán túl van a híres „kilenclyukú“ kőhid, mely jelzőjét 9 boltívéről kapta. Ez Magyarország leghosszabb közúti kőhidja. 1827—1833-ig készült a debrecen—budapesti útvonalon. Teljes hossza 167 méter. A pusztát 23.5 km. hosszúságban kettészelő Hortobágy folyón vezet át. A folyó mentén az ősi halászat emlékei itt-ott még feltalálhatók. A szabad fürdés, horgászás, csónakázás, lovaglás szintén a kedvenc pusztai élvezetek közé tartoznak. Ősszel és tavasszal különösen sok vadvíz fakad fel a puszta lapályosabb részein. Ilyenkor vadlibák milliói keresik fel a Hortobágyot s különösen kitűnő alkalmat nyújtanak a vadászrendély kielégítésére. A vadlibavadászat október-november és február-március-április hónapban különleges, e célra ásott legődrökből történik. A vadállomány gazdagságát mutatja, hogy egy vadász egy ültőhelyében már 139 libát is lőtt. Nem csoda aztán, hogy vadászidényben a világ minden részéből özönlenek nek vadászok a Hortobágyra.

A vadlibákon kívül, amelyeknek egész különleges fajtái is, pl. a vörösnyakú lúd, örvöslúd, előfordulnak itt, a 2 m-es szárnyú réti sástól a kihalóban levő fekete golyáig mintegy 250 madárfajta fordul itt meg. Ezek közül 94 állandóan itt fészkel, a többiek átvonulóban találhatók meg a pusztán és a pusztai szárnyékerdőkben.

A kilenclyukú híd közelében, a csárdával szemben levő téren tartják június végén és szeptember elején azt az országos állatvásárt, amelynek „hidvásár“ a neve. Egészen honfoglaláskorabeli képet nyújt az a hatalmas „ekhós“-szekér tábor, mely ilyenkor a csárda környékét ellepi. A hidvásáron sok értékes jószág cserél gazdát. Az állatvásárral kapcsolatos kirakodóvásár, a mézeskalácsosok, fazekasok, bundaárusok, lacikonyhások sátraival s bennük a népviseletbe öltözött pásztorokkal valóságos idegenforgalmi látványosságot alkotnak. A jó vásárt természetesen áldomás követi a csárda hívős tornácán. A hidvásáron kívül nagy gazdasági jelentősége van még a februárban tartott bikaárverésnek, amelyet a Gazdasági Egyesület a Debrecen-hortobágyi Magyar Tenyészbikatelepen a Kisálmuzgban (a csárdától mintegy 10 km-re) rendez.

Közlekedés és szállásviszonyok: A Hortobágy pusztára Budapest—Debrecenén át a debrecen—füzesabonyi vonalra való átszállással, vagy Budapest—Miskolc útvonalon Füzesabonyban való átszállással jutunk el leggyorsabban. Gépjárművel Budapest—Debrecen—Tiszafüred úton, vagy Budapest felől Tiszafüred—Debrecen úton közelíthető meg. A csárdában, amelynek bérlője Németh Nándor fogadós, szoba állandóan kapható. Kitűnő reggeli, ebéd vacsora, fajborok elsőrendű kiszolgálással. Nagyobb csoportok érkezését ajánlatos előre bejelenteni. Postahivatal a csárdában. Telefon Hortobágy 3. Minden hortobágyi kérdésben, a vadászjegyek ügyében is készséggel nyújt felvilágosítást DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS IDEGENFORGALMI HIVATALA (Debrecen, Ferenc József-út 26. Dobozi-átjáró. Telefon 11-34. Táviratcim: OmihTour.)

A fényképezés
minden ágában
csúcsteljesítményt
nyújt
az

ASZMANN

FOTO

DEBRECEN
Ferenc József-út
27. sz.

„GAMBRINUS”

ÉTTEREM

VADÁSZTEREM

KERTHELYISÉG

SÖRCSARNOK

DEBRECEN

Ha azt akarja, hogy megbízható,
Pontos órája legyen, — akkor

Honvéd, Levente vagy Turul
márkás órát vegyen!

Beszerezhető minden keresztény szaküzletben

Viszonteladók részére
kizárólagos egyedárúsító.

INVÁR ÉS UNIA
precíziós órák
kerületi képvisellete.

BÁTORY
óranagykereskedés

DEBRECEN. Rákosi Jenő-u. 7.

Telefon: 12-37

Kassai Sör

a mi italunk!

Kérje mindenütt!

Szekerák Jenő

|| hornagykereskedő pincészete ||

az egész országban
vásárol és szállít.

Debrecen, Széchenyi-utca 22. sz.

Telefon: 13-78.

Női és férfi divatárúkat

a legszebb kivitelben
vehet

Petrik Károly

női és férfi divatüzletében

Debrecen,
Ferenc József-út 25.

**Ernyők, függönyök, takarók,
szőnyegek, rövidárúk**
nagy választékban.

Telefon : 12-44.

**Textilnagykereskedés :
Szent Anna-utca 5. sz.**

A

„Takarékosság”

KERESKEDELMI R. T.
kötelékébe tartozó ki-
szolgáló cégek ma is
zavartalanul szolgálják
ki a „Takarékosság”
minden vevőjét, kinek
érvényes sárga cédula
van birtokában.

FELVILÁGOSÍTÁSOKKAL,
érvényes sárgacédulákkal bármikor
rendelkezésre áll a központi iroda
Debrecen, Deák Ferenc-utca 6. sz.

Sesztina Lajos

Vasnagykereskedés

Alapította : SESZTINA JÁNOS az 1819. évben.

Cégtulajdonosok :

Sesztina-Nagybákay Jenő és Nagybákay Antal

DEBRECEN

FERENC JÓZSEF-ÚT 23. SZ.

**Ipari-, műszaki-,
mezőgazdasági- és háztartási cikkek
nagy raktára.**

Légoltalmi és gázvédelmi eszközök.

**Közvetlen szállítás
vasművekből és gyárból.**

Írógép

SOKSZOROSÍTÁS

LEÍRÁS

KÖLCSÖNZÉS

BORY

ÍRÓGÉPVÁLLALATNÁL

Telefon : 20-51.